

L'afany geogràfic d'en Lluís Casassas

Marc-Aureli VILA i COMAPOSADA
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans

No hauríem pensat mai que ens tocaria parlar en recordança del geògraf Lluís Casassas i Simó qui ens va deixar de sobtada. Era molt més jove que nosaltres i això ens donava la confiança que la seva activitat constant i generosa, s'allargaria durant molts anys. Ho donàvem per fet, emperò el fat ens ha jugat una mala passada.

Pot semblar que l'entrega plena d'en Lluís Casassas a la geografia tingué quelcom de vocació tardana. Creiem, emperò, que aquest afany li provenia de lluny, donat que quan es prenen determinacions que canvien el rumb de la vida, és motivat a que s'han produït eventualitats que ho han fet possible.

Quan en plena edat adulta s'emprèn un nou camí, a ben segur que s'hi ha pensat prèviament molt i que es viuen circumstàncies fortament condicionants. En el cas d'en Lluís Casassas creiem veure-hi l'impacte en la seva personalitat, d'unes situacions col·lectives intensament conflictives. En una ment com la d'ell atenta a les realitats que es vivien i davant els forts i anguniosos contrastes que constituïen el pa de cada dia, calia prendre partit. En Casassas fou un d'aquells que no consideraren lícit desinteressar-se de la situació del país.

En Casassas visqué conjuntures que adquiriren més i més influència en el desplegament de l'economia del país; un desplegament que es produí malgrat l'opressió política que pesava sobre Catalunya. Parlem dels anys seixanta d'aquest segle.

En Lluís Casassas visqué el desordenat desplegament de les activitats industrials del país en uns moments d'obertura econòmica i a continuació de dues llargues dècades de l'aplicació d'una absurda política econòmica dirigida a fer de l'Estat espanyol, un model d'economia autàrtica.

Pel que fa a Catalunya i ens tornem a situar als anys seixanta, es féu evident la distribució de les noves activitats econòmiques de producció sense el mínim respecte a la realitat geogràfica. No s'establiren normes bàsiques que reguessin la distribució territorial de les activitats industrials; i moltes de les velles indústries que havien sofert les escomeses d'una imposada administració forana, havien subsistit en més d'un cas, gràcies a la presència en l'empresa, d'algun personatge ben conceput pel règim.

La Catalunya de l'any 1939 havia vist desaparèixer les Institucions que li eren pròpies; com també milers i milers d'obrers especialitzats i tècnics experimentats. Aquesta pèrdua de professionals anà acompanyada d'una intensa descapitalització. Catalunya es trobà empobrida tant en l'aspecte humà com en el financer a tot el llarg de dues dècades d'intensa penúria col·lectiva.

Lluís Casassas visqué aquesta situació i fou conscient de la seva gravetat. Es tractà d'una situació que fou acompanyada per un fort increment demogràfic majorment de caràcter immigratori. Es tractà d'una immigració en cerca d'un millorament del nivell de vida i que arribava desorientada del tot pel que es referia al coneixement del país receptor. Això comportà ingents problemes individuals, familiars i col·lectius tant per a la població pròpia del país que se sentia vençuda, com per aquella que s'hi sumava. De tot això només se'n parlava en la intimitat i a orelles fiables. El silenci s'imposava.

En Lluís Casassas visqué la implantació de noves activitats industrials i per tant, fou testimoni dels desgavells que acompanyaren aquesta implantació.

Abans d'iniciar-se la guerra de 1936-1939 que pels catalans fou de defensa de la seva personalitat nacional, l'electrificació de les activitats industrials havia pres cos, amb la qual cosa, es facilitava la instal·lació, més distribuïda territorialment, de les noves indústries donat que no devien de sotmetre's ni a l'energia hidràulica ni a la del carbó. Es preveia que a curt termini, sorgiria una més funcional distribució territorial de les activitats industrials. La guerra i la postguerra frenaren aquesta possibilitat. Catalunya havia perdut una gran oportunitat pel que feia a la funcional distribució de la seva població en concordança amb el desplaçament del potencial econòmic dels diversos paisatges geogràfics.

En cosa de poc temps, hom procedí, sense ordre ni concert, a ocupar amb instal·lacions industrials i conjunts d'habitatges deshumanitzats, terres agrícoles de primera qualitat com ho eren, per exemple, les del delta del Llobregat. Més enllà del Besòs, les construccions de blocs d'habitaclles mal construïts, envairen els municipis de Badalona, Sant Adrià de Besòs i Santa Coloma de Gramenet. En la depressió vallesana, les urbanitzacions incontrolades ocuparen tota mena de terrenys. Els aiguats del 1962 posaren en evidència la criminal irresponsabilitat de les autoritats de l'època.

Catalunya desaprofità i no pas per culpa d'uns polítics amb sentiments nacionals i socials que no existien, un reguitzell d'anys que haurien estat del tot propicis per tal d'establir les bases de l'ordenament territorial.

En Lluís Casassas veia molt clarament la situació i quan ja no era cap jove, ingressà a la Universitat amb la finalitat de cursar els estudis de geografia; bo i complementant-los amb la constant lectura d'una àmplia bibliografia geogràfica i d'altres matèries i amb reco-

rreguts pel país. En Lluís Casassas considerava que la missió del geògraf no és únicament l'estudi dels aspectes físics, de les realitats humanes i de l'economia en funció al territori; ho és també l'organització d'aquest territori de cara al futur del país.

En Lluís Casassas es llicencià el 1972 i es llançà de ple a la docència i a la investigació.

En Casassas no defugí, ans el contrari, el posar-se en contacte amb els veterans; i diem això amb ple coneixement de causa car durant un temps conformà un binomi amb el nostre pare; fet el qual ens permeté conèixer a en Casassas molt abans que establíssim contacte personal amb ell.

Al nostre entendre, tres foren les preocupacions més consistents en l'afany d'en Casassas pel que es referia a l'ordenament del nostre territori nacional:

a) La necessitat d'una divisió territorial de Catalunya en circumscripcions majors que la dels municipis; com també el contingut social i administratiu d'aquests nous ens públics.

b) La funció de la ciutat de Barcelona com a centre pilot de la seva àrea d'influència.

c) L'Àrea Metropolitana de Barcelona considerada com la regió territorial que per la seva expansió econòmica i demogràfica, s'havia de considerar com un espai humanitzat de Catalunya estretament relacionat amb Barcelona.

Hi ha un llibre d'en Lluís Casassas que en els aspectes que s'han indicat així com en d'altres igualment de fort interès, s'ha de considerar com una obra que ha de figurar ara i per molt temps a venir, a la biblioteca de tot geògraf i en el prestatge que es tingui més a mà. És el llibre d'un home, d'un geògraf, que visqué una etapa de la història del país precisament quan aquest país, el nostre, vivia el sentiment de que estava per a començar un nou recorregut.

L'obra a la qual ens referim es titula *Barcelona i l'espai català* editada en 1977. El seu contingut fou preparat, com és de suposar, amb anterioritat a aquest any; consegüentment, en plena època dictatorial i espanyolitzant. Aquest esforç fet a l'ombra, i l'evident oportunitat de la publicació, són mèrits rellevants.

No intentarem car es tracta d'una feina que pertoca als joves geògrafs, l'aprofundir en el pensament geogràfic d'en Lluís Casassas. Els seus treballs hauran de treballar-se a fons i amb gran respecte.

En Casassas va treballar el material de l'obra a la qual ens hem referit, quan la ciutat cap-i-casal de Catalunya reunia una població que juntament amb la de la seva conurbació assolía un pes més que considerable referent a la població total de Catalunya, i quan d'acord amb les circumstàncies, era de preveure que aquest pes aniria en augment.

Es tractava d'un temps a que en tot el món prenien notori impuls les grans concentracions urbanes i quan els polítics d'arreu no estaven mentalment consciençats per enfrontar-se amb solucions viables, al problema. Grans pols socio-econòmics generaren conurbacions imponents i àrees metropolitanes exorbitants. Aquesta denominació d'àrea metropolitana

s'aplicava i encara s'aplica, als espais orbitals que es troben sota la influència d'uns grans pols.

Es formaren megalòpolis tant als països d'economia privada i especulativa com en aquells de producció i finances sotmeses al ple domini de l'Estat. Es tractava de conurbacions en un procés de desenvolupament incontrolat i sovint salvatge; i en tots els casos, amb un alt nivell de deshumanització. Les megalòpolis generen problemes de diversa mena que poden arribar a crear situacions fora de control. En les megalòpolis s'encareix un no dir la prestació dels serveis i s'hi formen ambients de profunda discriminació social i sovint d'un marcat caràcter racista actiu i passiu. Tot és prou greu.

Davant d'aquest fenomen, en Casassas així com d'altres geògrafs d'arreu del món, propugnaren i propugnen la necessitat de comptar amb monografies que facilitin l'anàlisi de la funció dels paisatges urbanitzats i d'aquells en vies d'urbanització.

Es fa necessari estudiar a fons el material que directament o indirectament ha estat el fruit del mestratge d'en Casassas. Aquesta és la millor manera de posar-nos en contacte amb el seu pensament. És imperatiu conèixer els materials reunits amb motiu del I Congrés Català de Geografia; concebut i portat a terme amb èxit inqüestionable per en Lluís Casassas, durant la seva actuació de president de la Societat Catalana de Geografia. Un dels seus grans encerts fou el fer participants dels seus neguits a través de reunions, conferències, exposicions, etc. no únicament la ciutat de Barcelona, també a un seguit de ciutats acollidores repartides per la geografia del Principat.

En aquests darrers temps havíem mantingut amb en Lluís Casassas uns canvis d'impressions fins arribar al punt que li vàrem haver de prometre que li passaríem unes notes. Hem fet tard. No creiem però, que sigui inoportú presentar-les avui; ell ens ho hauria exigut.

Comencem per dir que la conurbació de Barcelona està separada de la depressió vallesana per la serra de Collserola. En aquesta orografia, la naturalesa amb intervenció de l'home, hi desplega un parc qualificable en bona part de natural, un parc que és compartit tant pels habitants de la conurbació de Barcelona com pels del Vallès Occidental. Es tracta d'una realitat que depèn de la geografia física; una realitat del tot diferent a la que correspon a altres grans conglomerats urbans que estan rodejats per una topografia poc o gens desenvolupada. En aquest cas, l'absència de relleu facilita i facilita que la conurbació inicial hagi generat en mant cas, uns conglomerats urbans que s'han de considerar com un dels pitjors i grans fracassos de la civilització actual; uns fracassos que són igualment imputables a règims polítics d'economia privada com a règims polítics d'una economia plenament connexa amb l'exercici del poder polític.

Una altra posició que al nostre criteri s'ha de tenir present és no caure en el desencert d'imitar allò que no s'ha d'imitar pel que fa a l'ordenament territorial polític-administratiu i econòmic del país, cal tenir ben present que la conurbació de Barcelona i l'àrea formada pel conjunt de comarques que la delimiten, estan afitades a llevant per la mar i a ponent per serrats de dimensions considerables.

És ben cert que molts dels qui treballen a la conurbació de Barcelona tenen llur domicili fora d'aquesta conurbació; emperò també és cert que d'uns deu anys ençà aquest fenomen

s'ha anat invertint i avui dia són molts —cada dia més—, els qui treballen en la denominada Àrea Metropolitana de Barcelona i tenen el seu domicili en la conurbació barcelonina. Es tracta de professionals de l'ensenyament, de la medecina, del dret, dels de mena administrativa, de la mà d'obra especialitzada, etc.

Un altre fenomen a considerar és que la població de les comarques perifèriques s'està incrementant de manera notòria; en tant que la població del municipi de Barcelona decreix. S'ha d'afegir que les comarques perifèriques de la conurbació de Barcelona s'han convertit en un potent mercat de consum; a més de registrar un procés d'industrialització en desenvolupament palpable.

La denominació d'Àrea Metropolitana especifica l'existència d'una evident situació de dependència d'unes superfícies habitades respecte a la metròpoli. Defineix una situació que pel que fa a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, ha estat i en part encara està en vigència; no obstant, els censos i els empadronaments així com altres sèries estadístiques manifesten que està a tocar una mudança que s'ha de tenir en compte.

Existeix un terme sociològic que els geògrafs utilitzem ben poc no obstant que expressa amb claredat una realitat, una situació, que es presenta en la geografia humana; es tracta de la simbiosi sòcio-econòmica entre paisatges geogràfics en contacte. La definició del terme simbiosi és la següent: «En ecologia humana, relació que sustenta l'estructura d'un grup humà, tant en l'aspecte espacial com en la divisió del treball i que inclou avantatges recíprocs entre els seus diversos components.»

Considerem que d'acord amb el procés que s'ha exposat, s'ha d'actuar considerant que entre la conurbació de Barcelona i les àrees perifèriques, es produeix una evident simbiosi, i per tant, es pot parlar d'una àrea simbiòtica relacionada amb Barcelona; dit amb més justesa: una àrea de la qual Barcelona en forma part.

La lectura de l'obra d'en Lluís Casassas, tant patriòticament sentida, així com el càlid record del tracte tingut amb el company i amic que ens ha deixat, ens ha guiat i ens ha de continuar guiant.

La feina feta per en Lluís Casassas ha d'ésser estudiada i discutida. Mala cosa seria que una feina tan treballada no desvetllés l'interès científic; la discussió científica. En Lluís Casassas va preparar i escriure els seus treballs per a fer-nos treballar. No ho oblidem.

Moltes gràcies.